

Maksim Gorkiý barada

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Maksim Gorkiý barada

MAKSIM GORKIÝ BARADA

Men Gorkiý hakynda nähilidir bir söz aýtmak maksady bilen galama ýapyşmazymdan öñ kän pikir etdim.

Onsoň birden bu geleşigiň Maksim Gorkiniň doqlan gününiň 110 ýyllygyna bagışlanyp berilýändigi hakydama geldi. Bu ýagday başga-da bir wakany ýadyma saldy.

Bir mahal merkezi gazetleriň biri Aleksey Nikolaýeviç Tolstoýa Maksim Gorkiniň ýubileýine bagışlap makala ýazmagy tabşyran eken. Ol makala mynasyp sözbaşy tapmaga kän wagtyny sarp edipdir. Iň soňky minutlarda ýazgylaryň ýokarsynda "Adamlar Gorkiniň nusgasynnda adam bolup ýetişmelidirler" diýen uzyn jümle bolupdyr. Emma makalanyň awtory gijä galan eken. Redaksiýada gazetiň geljekki nomeri eýýäm okalyp otyrka, Aleksey Tolstoý gelip ötünç sorap şeýle diýipdir:

— Maňa kän ýer gerek däl. Bu jümlelik ýer berseňiz bolany. Ähli ýazan zatlarymyz manysyny bir sözbaşyň özi berýär. "Adamlar Gorkiniň nusgasynnda adam bolup ýetişmelidirler" diýiň-de, aşagynda meniň adymy goýaýyň!

Indi ýonekeý bir işçiniň Gorkiý barada aýdan sözlerini ýatlaýyn:

"Meniň söýyän ýazyjylarym hem-de şahyrlarym az däl. Şekspir, Puşkin, Stendal, Maýakowskiý, Bernard Šou, Babel. Yene-de bar. Olaryň her birini özümçe söýýärin. "A.Gorkini nähili görýärsiňiz?" diýip soramagyňyz mümkün. Ýok, Gorkiý meniň düşünjämde ýazyjy däl, ýagtylyk. "Men Güni söýýärin" diýip aýdyp bolarmy? Gorkiý gapma-garşylykly iki dünýäniň asmanynda gün ýaly lowurdap, öz pikirleriniň nury bilen biziň kyn ýolumyaşa şöhle saçýar".

Indi bolsa Gorkiniň öz setirlerine ýüzleneliň.

"Durmuş şeýle bir ezberlik bilen gurlupdyr welin, ýigrenmegi başarmazdan, tüýs ýürekden söýmek mümkün däl".

"Hapany, ylaýta-da lapy gözýaş bilen ýuwup aýryp bilmersiň".

"Diňe bir hakykat bar, olhem köne dünýäni ýigrenmek hakykaty".

"Synpy ýigrenç iň ägirt döredijilik güýjüdir".

"Işçiler synpynyň kän duşmany bar. Şolaryň iň howplusy biziň dilimizde ýalan sözlemegi başarıyan duşmandyr".

...Garagumuň obasynda täze öý dikilşi meniň göz öňümde galypdyr. Öyüň tărimleri tutulandan soň iň bir daýaw adam tüýnüğü götermeli bolýar. Tüýnük göterlensoň aýallar ýerli-ýerden oña uk ötürmäge başlaýarlar.

Maksim Gorkiy meniň nazarymda täze zamananyň tüýnüğini göteren ägirtleriň biri bolup janlanýar.

Maksim Gorkini Leninden aýra göz öňüne getirmek mümkün däl.

On dokuzynjy asyrda rus edebiýatynyň galkynyp çykan belentligi aklyň haýran edýär. Adamzat aklynyň-paýhasynyň şol belentligini XX asyryň bosagasynda Maksim Gorkiy öz gerdenlerinde kabul etdi. Adamzadyň çeperçilik ösüşinde Gorkiy täze tipli ýazyjy hökmünde ýuze çykdy.

Maksim Gorkiniň dünýägaraýsynyň onuň beýik dosty hem-de mugallymy Leniniň ideýalarynyň ägirt täsiri bilen kemala gelendigi gürrüňsizdir. Ol öz sözleri bilen aýdanyňda "durmuşyň düýbünden" adamzat medeniýetiniň čür başyna çykdy. Kapitalizmiň zannyýamanlyklaryna Gorkiy ýaly şeýle düýpli, şeýle çuňňur paş eden, onuň äteňet keşbini şeýle dolulygy bilen görkezen başga ýazyjy ýok. Maksim Gorkiy söwdagärleriň, sütemkärleriň hem-de olaryň hyzmatynda duran buržuaz intelligentleriniň, özlerinim haýwansypat individualizminde doňnara daşa öwrülen meşanlaryň, bir söz bilen aýdanyňda ýyrtyjylaryň obrazynyň giden bir galareýasyny döretdi.

Gorkiy zähmetkeş adamyň ruhy dünýäsini açyp berdi. Adamlaryň iň gowy tarapyny nusga edip almak bilen, ol adamlaryň has adamkärçilikli, has arassa, has edermen, has ruhy sagdyn

bolmagyna gönüden-göni täsir etdi.

Ine, edebiýatyň mähek daşy. Dünýäde Maksim Gorkiden öñem juda uly talantlaryň bolandygyny inkär etmek bolmaz. Bu ýerde gep şol talantyň nämä, haýsy ugra, kimim bähbidine gönükdirilendigindedir. Dünýäniň yüzünde million-million işçi adamlaryň yüreklerine gös-göni täsir etmekde, şol yüreklerde rewolýusion hyjuwyň, adamkärçilikli sypatlaryň oýanmagynda, ýonekeý adamy gaýduwsyz göreşijinim derejesine ýetirmekde Gorkinim beýik talantynyň rolunu oýnan hem-de oýnamagyny dowam etdirýän edebi şahsyň bolandygyny taryh boýun almalydyr.

Her bir edebiýatyň güýji, agramy onuň adamlaryň aňyna aralaşyp bilşinin derejesi bilen ölçelýär. Her bir ýazyjynyň bahasy ahyrsoňunda okyjynyň oňa ynanýanlygy ýa-da ynanmaýanlygy bilen ölçelmeliidir.

Maksim Gorkiniň 70 ýylllygynda Moskwanyň Şerbakow raýonynyň ýokary okuw jaýlarynyň studentleriniň geçirgen okyjylar konferensiýasynda bir student gyzyň aýdan sözlerini mysal getirmek ýerlikli bolardy. Ol şeýle diýipdir:

"Men Gorkini ullaikan, çäksiz, hem-de boýun alaýyn – bir hili gabanjaňlyk söýgusi bilen söýyärin. Gorkini az tanaýanlara menin haýpym gelýär. Meni Gorkiý terbiyeledi. Men ony Watany söýşün ýaly söýyärin. Men dünýä inen günüm enemden mahrum bolupdyryn. Men Gorkini mähriban, parasatly, mylakatly enäni söýüşleri ýaly söýyärin".

Gorkiniň eserleriniň arasynda onuň "Klim Samginiň ömri" aýratyn orunda durýar. Bu olmez-ýitmez powesti näçe gezek okandygym ýadymdan çykypdyr. Häzir bu genial eseriň adyny agzanymda hyýalymda üýtgeşik bir dünýä aralaşan ýaly bolýaryn. "Klim Samginiň ömrüni" okamak ýeňil däl. Okap çykanyňdan soň bolsa birbada aýňalyp bolanok. Özüňi gara basan ýaly ýagdaýda duýýarsyň. Elbetde, men kitabyň özüme täsir edişi barada aýdýaryn. Ine onsoň hemme zat ýuwaş-ýuwaşdan aýyl-saýyl bolup başlaýar. Dünýä ýagtylanýar-da, sen özüni ýeňen adamyň keşbinde görýärsiň. Russiýada rewolýusiýanyň turmagynyň zeruryýet ekendigine düşünýärsiň.

"Klim Samginiň ömründe" Gorkiniň çepeçilik ýeňsi has görnetin ýüze çykýar. Bu ýerde awtor Zamananyň realistik analizçisi hökmünde sungatyň iň beýik gerşine – geniliğiň şatagtyna çykýar. Arman bu epopeýa soňlanylman galypdyr.

"Bilip goý, mydama almakdan bermek ýakymlydyr".

Ähli döreden zatlarynda hem-de öz mysalynda ynsanyň belentligini ykrar eden beýik proletar ýazyjysy ýokarky sözlerini özuniň ogluna ata pendi hökmünde aýdypdy.

"Bilip goý, mydama almakdan bermek ýakymlydyr".

Emma by söz sowet adamlarynyň ähli nesline gönükdirilen sözlerdir.

Edebiýatyň ownuk esgerleriniň ýa-da ownuk eserlerinuň bolmagy mümkün. Emma edebiýatyň özi hiç haçam ownamaýar. Ownamaga onuň haky ýok. Maksim Gorkiniň ady biziň ýazyjylyk zähmeti barada ýene we ýene bir gezek oýlanyp görmäge, özümüzü bagışlan işimiziň mukaddesligine hem-de hupbatyna çynlakaý düşünmäge mejbur edýär.

Maksim Gorkiniň parasatly iki jümlesini mysal getirmek isleyärin.

1. "Egerde adam halkdan üzňeleşse, halk däl-de, adamyň özi heläk bolýar".

2. "Maňlaýyň diwara urmak entek diwary öwrendigiň däldir".

Bu aşaky jümläni birneme üýtgedip şeýle diýesiň gelýär: "Galam tutmagy öwrendigiň entek ýazyjy boldugyň däldir!". Beýik ýazyjynyň sapaklary bize hemme zady özünden başlamagy, ilki gaýduwsyz zähmetkeşiň derejesine ýetmäge özünü mejbur etmegi öwredýär. Gorkiý işeňňirsiremegiň däl-de, işlemegiň hakykat hakynda ýaňramak däl-de, hakykata hyzmat etmegiň gerekdigini bize öwredýär. Ol akyl satmak däl-de, göreşmegiň gerekdigini, köpbilmislik etmek däl-de, hakykatdan-da köp bilmegiň gerekdigini bize öwredýär.

Baryp Didronyň aýdan sözlerini ýatlamak biderek bolmazmyka diýyärin:

"Hudožnikde iki syatyň bolmagy zerur, olaryň biri moral, beýlekisi perspektiwa".

Gorkiniň sapaklary ýonekeý adama beýik ynanjyň hem-de ägirt söýgiň bolmasa, şol adam hakynda oňly zat ýazmagyň mümkün däldigini düşündirýär. Ol bize sowet ýazyjysynyň baryp ýatan jemgyýetçilik işgäri bolmalydygyny öwredýär. Şol bir wagtyň özünde-de Gorkiý ýazyjynyň ömrüniň miwesiniň diňe onuň eserleridigini ýatladýar. Biz Gorkiden bir zat öwrenjek bolsak, ilki bilen ondan zähmet çekmegini öwrenmelidiris. Boş geçirýän, ýagny zat öwrenmän ýa-da ýazman geçirýän günlerimize ökünmegi, gynanmagy öwrenmelidiris. Gorkiý Zähmeti ylas bilen wasp edipdi, ýone Zähmet çekmegini nusgasyny-da görkezipdi. Gorkini öwreniji rumyn alymynyň aýdan pikiri ýada düşýär. Ol beýik halypyň goýup giden edebi harmanynyň göwrümine haýran galyp şeýle diýipdi:

"Bu rus genisiniň egsilmez döredijiliginiň arassa çeşmesinden içdigimçe, bu zatlaryň ählisini tutuş halkyň däl-de, ýeke bir adamynyň ýazandygyna öwrenişmek maňa barha agyr düşýär".

Maksim Gorkiniň on iki süñňünden syzdyryp ýazan kitaplary, juda adamkärçilikli ýüreginden syzdyryp aýdan sözleri, onuň bütin nurana ömri – bulartň hemmesi birleşip, adamzat nesline nähili adam bolmalydygyny, nähili göreşmelidigini öwredip gelýär.

"Durmuşyň düýbünden" dünýä medeniýetiniň çür başyna çykan beýik adam ynsany belentlige hem-de buýsanja çagyryar. Ynsany durmuşda öz ornuny eýelemäge çagyryar. Diňe bur çagyranok-da, ýol salgy berýär.

Onuň kitaplary ýeňmegini öwredýär.

Edebiýata özünden soňky gelen adamlara bolsa galamy nähili tutmalydygyny, ýazyjynyň ýüreginiň nähili nurana bolmalydygyny, halka, Watana nähili hyzmat etmelidigini öwredýär.

Indi men Aleksey Tolstoýyň Gorkiý hakyndaky makalasyna sözbaşy tapmak üçin kän wagtyny ýitirendigine haýran galamok. Ahyrsoñunda ol juda jaýdar sözbaşy tapypdyr.

Hawa, "Adamlar Gorkiniň nusgasynدا adam bolup yetişmelidirler".

Şeýdip bolsa dünýä has güzel, durmuş has lezzetli, adamlar has adamkärçilikli bolardy!

Berdinazar HUDAÝNAZAROW,
Türkmenistanyň halk ýazyjysy.

Edebi makalalar